

meerden valt de interesse op voor het rechtsaspect: J. Kamphuis, *Op zoek naar de belijdende volkskerk. Notities over het kerkelijk-kerkrechtelijk denken van dr. Ph.J. Hoedemaker, inzonderheid met betrekking tot zijn oppositie tegen het z.g. 'Doleantie-kerkrecht' van dr. A. Kuyper en dr. F.L. Rutgers* (Kamper Bijdragen 4), Groningen 1967; F.T. Oldenhuis, *Rechtsvinding van de burgerlijke rechter in kerkelijke conflicten* (Kamper Bijdragen 20). Groningen 1977 (bespreekt 43-49, enkele uitspraken over ten gevolge van het D-conflict betwiste kerkelijke goederen). Een goed hoofdstuk over de D schreef W. van der Zwaag, die thuishoort in de wereld van de Gereformeerde Gemeenten, in zijn boek *Om de schat van Christus' bruid. Vaderlandse kerkgeschiedenis sinds Reveil en Afscheiding*, Goudriaan 1984. De in Canada wonende J. de Haas schreef in *Van Dominees en Gemeenten*, Rexdale 1981, drie aardige verhalende hoofdstukjes over de D.

In de jaren zestig ontstond buiten de kring van theologen en kerk-historici belangstelling voor de D en de dolerenden, namelijk bij de sociologen en de historici die zich bewegen op het terrein van de sociale geschiedenis. Zij stelden andere vragen en vonden dus andere antwoorden. Die belangstelling richtte zich met name op de twee volgende vragen: wie waren, vooral maatschappelijk gezien, de dolerenden en hoe is hun emancipatie tot stand gekomen en verlopen. De eerste vraag concentreerde zich rond het begrip 'kleine luiden'. Zoals bekend heeft Kuyper met voorliefde zijn gereformeerde volgelingen zo genoemd. In 1917 hield hij de openingsrede voor de Deputatenvergadering onder de titel 'De kleyne luyden' (met gelijknamige titel te Kampen in dat jaar uitgegeven).

H.H. v.d. Laan meent in zijn artikel 'De kleyne luyden. Notities over de herkomst van een begrip', *Kerk en Theologie*, 33 (1982) 41-47, dat Kuyper de auctor intellectualis van dit begrip is. De eerste keer, dat Kuyper deze term gebruikte, was volgens hem in *De Heraut* van 30 januari 1887 (nr. 475). Deze typering is dus in de D-tijd ontstaan (dat Kuyper de term voor 't eerst gebruikte in nr. 474 van 23 januari doet er niet zoveel toe), d.w.z. in de tijd van de kerkelijke 'bundeling' van de 'kleyne luyden'. Misschien heeft Kuyper deze term opgepikt uit een stuk van de president (J.K. Koch) en de secretaris (L. Overman) van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk. In een encycliciek, gedateerd 1 december 1886, waarin zij zich richtten tot de kerkeraden en leden van de kerk (opgenomen in *De Heraut*, nr. 468, van 12 december 1886) scheven zij: 'En daarmee komen wij ook op voor